

**TOKAJ-HEGYALJA EGYETEM
COMENIUS INTÉZET**

**Hagyományőrzés egy szlovákiai
magyartanítási nyelvű alapiskolában**

A magyar identitás és a hagyományőrzés

Konzulens:

Dr. Kökényesi Nikoletta
egyetemi docens

Készítette:

Balogová Bianka
tanító szak

2022

Tartalomjegyzék

<u>Bevezetés</u>	3
<u>1. A hagyomány fogalma és a hozzá kapcsolódó alapfogalmak jelentése</u>	5
1. <u>Hagyomány</u>	5
2. <u>Folklór</u>	6
3. <u>Népszokás</u>	6
4. <u>Rítus, rituálé</u>	8
5. <u>Kultúra és identitás</u>	9
<u>2. A hagyományok kialakulását befolyásoló tényezők</u>	12
1. <u>Környezet, közösség</u>	12
2. <u>Vallás</u>	13
3. <u>Iskola</u>	14
4. <u>Család</u>	15
<u>3. A szocializáció</u>	17
1. <u>A szocializáció definíciója</u>	17
2. <u>A szocializációs problémák kialakulása az egyéneken</u>	17
<u>4. A hagyományörzés fontossága és fennmaradása az idő múlásával</u>	20
1. <u>Hagyományörzés régen</u>	20
2. <u>Hagyományörzés napjainkban</u>	22
<u>5. A magyar identitás jelenléte a határon túli (felvidéki) magyartanítási nyelvű iskolában</u>	27
1. <u>A hagyományörzés fontossága a gyermek életében</u>	27
2. <u>Oktatói, nevelői célok</u>	27
3. <u>Magyar identitás megnyilvánulása a pedagógiai programban</u>	28
4. <u>Magyar identitás jelenléte az Erdélyi János iskolában</u>	28
5. <u>Tankönyvvizsgálat</u>	30
6. <u>Megfigyelések a tanórák hospitálása során</u>	37
7. <u>Egyéni tanítási gyakorlaton szerzett tapasztalatok, megfigyelések, javaslatok</u>	Error!
Bookmark not defined.	
8. <u>Kérdőívem eredményei, elemzése</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>6. Hagyományörzés megnyilvánulása a tanórán és a tanórán kívüli tevékenységekben</u>	Error! Bookmark not defined.
1. <u>Játék</u>	Error! Bookmark not defined.
2. <u>Tankönyvek, kiegészítő tananyagok</u>	Error! Bookmark not defined.
3. <u>Néptánc, népdal</u>	Error! Bookmark not defined.
4. <u>Különböző szakkörök, szabadidős programok</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>Befejezés</u>	Error! Bookmark not defined.

Bevezetés

A dolgozatom témaválasztását nagymértékben befolyásolta a hagyományok, a szokások és a magyarság iránti érdeklődésem, kötődésem. Minden családban vannak hagyományok, amelyek szerves részét képezik az embereknek életük során. Számomra a hagyomány egy apró gyémánt, melynek csiszolásával egyre fényesebb jövőt biztosítunk nemzetünknek és szlovákiai magyarként különösen fontos magyar identitásom erősítéséhez.

Életünk során a világ nagyon sokat változott; megváltoztak az emberek, ezáltal változtak a hagyományok is. Némelyek még mélyen bennünk élnek, de vannak olyanok is, amelyek már rég feledésbe merültek. Ahhoz, hogy ősi hagyományaink fennmaradjanak, meg kell ismertetnünk azokat gyermekeinkkel.

Sajnos tapasztalatból mondom, hogy a mai városban, faluban élők közül kevesen tudják, hogy egyes napokhoz milyen hagyományok, szokások társulnak. A hibát nem csak a modern világban kell keresnünk, hanem az emberek gondolkodásában is. Sok család már nem tartja fontosnak, hogy gyermekében éljenek a hagyományok. Pedig higgyük el, hogy egyes hagyományok sokkal szórakoztatóbbak lehetnek a gyermekek számára, mintha a számítógép előtt ülnének, sőt a hagyományok átadásával bővítjük tudásukat, ismereteiket. A gyermek elsődleges közege a család, ezért ez kiváltképpen befolyásolja azt, hogy a gyermeknek fontosak-e a hagyományok vagy sem. Természetesen az iskola is biztosítja megismerésüket, azonban megőrzésükben a szülők, a vallások fontos szerepet játszanak. Sose feledjük el a vallások tiszteletben tartását!

Egy kis szlovákiai magyarlakta falu (Mátyóc) lakosa vagyok, ahol az emberek szinte ismerik egymás gondolatait is. Örömmel mondhatom, hogy itt még élnek a régi szokások; az emberek fontosnak tartják őket. Viszont már itt is tapasztalom, hogy hanyatlóban vannak, pl. az apukák már nem járnak locsolkodni a gyermekeikkel, karácsonykor már nem jár a nép kántálni házról házra, a legények már nem állítanak az ifjú lányoknak májusfát. Emlékszem még gyermekként húsvét hétfőn szebbnél szebb versikéket hallottam és csuromvíz voltam; minden lányos háznál nem csak egy, de akár három májusfa is állott, szebbnél szebb szalagokkal díszítve. Az emlékek felidézése közben elgondolkodtam, hogy vajon a jelenben ez miként valósul meg, így megpróbáltam mélyebben beleásni magam a helyzetbe, s szakmai úton közelíteni a témához.

Egy másik ilyen probléma a mai világban, hogy az emberek elidegenedtek egymástól. Ez lehet az egyik oka annak, hogy hagyományaink feledésbe merültek. Évről évre egyre nagyobb

mértékben tapasztalhatjuk, hogy dédszüleink, nagyszüleink oly dédelgetett népi hagyományai, szokásai lassanként eltűnnek. Nem könnyű a jelen generációval megértetni, hogy miért is fontos a megőrzésük, de ne adjuk fel, mivel később látni fogjuk munkánk gyümölcsét.

Dolgozatomban az iskolai nevelésben jelen lévő magyar identitást vizsgálnám, amelyhez hozzátartoznak a hagyományok, a jeles napok, a szokások, a kultúra, a tankönyvek szerkezete, a pedagógiai program, a viselet.

A külföldön történő hagyományőrzést az iskolában nagymértékben befolyásolja a pedagógusok hozzáállása, illetve az állam befolyása. Gyermekként én is részese voltam a külföldi hagyományőrzésnek, így saját tapasztalataimat is kifejténém a témában.

Az iskolákban a hagyományőrzés fontossága megmutatkozik a tankönyvekből, a tantermek dekorációjából, a pedagógusok hozzáállásából. Kutatásomban vizsgálnám a szlovák tankönyvek szerkezetét: miként vannak jelen a magyar szólások, közmondások, a jeles napok bemutatása, mondák, mondókák, népmesék, népdalok. Figyelemmel követném a pedagógiai programokban megjelenő hagyományőrzést, a pedagógusok hozzáállását a magyar hagyományokhoz, és mely magyar hagyományok maradtak fenn az oktatásban és melyek azok, amelyeket már nem tartanak számon. Összegezném az egyéni tanításom során elért eredményt, a pedagógusok és a gyerekek hozzáállását a hagyományok fontosságának fennmaradásáról. Szó esne arról is, hogy mit tehetünk mi szülők, pedagógusok, hogy hagyományaink tovább éljenek gyermekeinkben, illetve, hogy a vallások, a családi légkör, az iskola hogyan befolyásolja a hagyományok kialakulását, fennmaradását.

Fontosnak tartom, hogy a hazai, illetve a külföldi magyar iskolákban fennmaradjanak a régi szokások, mivel ezek a magyar nép életében fontos szerepet töltenek be mind a mai napig.

„Igaz, hogy a hagyomány elavul progresszió nélkül, ám a hagyomány tagadása által a progresszió is nagyon hamar kiürül.”¹ (Verebes István)

Az idézet mondanivalóján is láthatjuk, hogy az emberiségnek szüksége van a hagyományokra, mivel ha ezek nincsenek jelen, akkor kiüresedhet az életünk. Próbáljuk meg megértetni az emberekkel, hogy fontos az, hogy honnan származunk és, hogy származásunkhoz milyen hagyományok tartoznak, milyen jeles napok vannak a kalendáriumban, hogy milyen

¹ VEREBES István, Idézet a hagyományról Hozzáférés ideje: 2022.07.09.
<https://www.citatum.hu/szo/hagyom%E1ny>

szokások társulnak az egyes napokhoz. Gyermekeinket is ekképp neveljük föl, hogy lelkiileg is gazdagok legyenek.

1. A hagyomány fogalma és a hozzá kapcsolódó alapfogalmak jelentése

Hagyomány

„A hagyomány számtalan dolgot jelenthet.”² *Edward Shils* értelmezésében a hagyomány egy traditum, vagyis valami, minden, amit a múlt a jelennek átad.³ Azt nem magyarázza meg, hogy pontosan mi is ez a minden, hogy milyen összetételben kerül átadásra, s hogy tárgy-e vagy kulturális szerkezet. Azonban amit átadunk, illetve átveszünk, magában foglalhat tárgyakat, különböző eszméket, emberekről és eseményekről alkotott képeket, gyakorlatokat és intézményeket. Felöllelhet épületeket, emlékműveket, tájakat, szobrokat, festményeket, könyveket.⁴ Tehát, ha ezt a szemléletmódot figyelembe vesszük, akkor a hagyománynak elsősorban tudásmegőrző, tudásátmentő szerepe van. Az összes táj, nép hagyományainak a leírása, kiadványokba, archívumokba való elhelyezése a hagyományőrzés egyik típusa, melyet örökségnek tekinthetünk, ezért elmondhatjuk, hogy a mindennapokba beágyazott, jelenben élő múlt.⁵

De mit is nevezünk valójában hagyománynak? Hagyomány az, amely legalább három generáción keresztül fellelhető, s szerzője ismeretlen. A hagyományt és a divatot sokszor összefüggésbe hozzák egymással, mivel egy közös tulajdonságuk van: megjelenítenek egy mintát, melyet mások elfogadnak. A divatnak a legfőbb ismertetője a rövid időtartam, így mielőbb befogadókra kell találnia, és a népesség nagy részét meg kell hódítania. A

² HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (30. oldal)

³ Vö. JAKAB Albert Zsolt–VAJDA András, *Érték és közösség*, Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2016 (24. oldal)

HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (30. oldal)

⁴ HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (31. oldal)

⁵ Vö. JAKAB Albert Zsolt–VAJDA András, *Érték és közösség*, Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2016 (35. oldal, 45. oldal)

hagyománynak ezzel ellentétben van ideje fokozatosan elterjedni a hosszabb időtartamának köszönhetően.⁶

Kodály Zoltánt alapul véve mi is elmondhatjuk, hogy a magyar néphagyomány az egész magyar lélek tükre, s ha ez a néphagyomány változáson megy keresztül, akkor az okot a magyar ember lélek változásában kell keresnünk.⁷

Folklór

„Művelődéstörténetünk egyik fontos fejezete a folklórtörténet: a népelet, a népi műveltség, a babonák és hiedelmek, a népi táplálkozás és népi orvoslás, a népszokások, a népzene és a népi táncok története.”⁸

A folklórtudomány a szokások tanulmányozásával foglalkozik. Szerintük a szokás azt jelenti, hogy egy életmód, amely megfelel az íratlan vagy írott szabályoknak, melyeket a közmegegyezés elfogad.⁹

Érdekes folklórtörténeteket jegyeztek le, amely bizonyítja, hogy a jelenlévő hagyományok főleg a paraszti életben voltak jelentősek. Nem tagadhatjuk, hogy a nemesi réteg nem szerette a mulatságokat: a népi táncokat és zenéket. Sokszor parasztokat bérelve (őket bérelték fel, hogy zenéljenek, táncoljanak nekik) élvezték az összejöveteleket.¹⁰

Népszokás

A népszokások a legtöbb ember számára valamilyen idejét múlt, színpompás, tevékenységgel teli eseményeket jelentenek, amelyek nagyszüleink emlékeiben élnek olyan szépen, aktívan. Sok tájon már nem találhatjuk meg ezek emlékeit, azonban még vannak olyan

⁶ Vö. HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (34. oldal, 36. oldal, 40. oldal)

⁷ Vö. DIÓSZEGI László–JUHÁSZ Katalin, *Hagyomány – örökség – közkultúra*, szerk. SZALAY Zoltán, Budapest, Teleki László Alapítvány, 2011 (65. oldal)

⁸ DANI János, *Folklór és történelem*, Budapest, Korunk irodalma, 1973, 32. évf. 7. sz., 1029–1034. oldal (1029. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.12.

http://epa.oszk.hu/00400/00458/00433/pdf/EPA00458_Korunk_1973_07_1029-1034.pdf

⁹ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (18. oldal)

¹⁰ Vö. DANI János, *Folklór és történelem*, Budapest, Korunk irodalma, 1973, 32. évf. 7. sz., 1029–1034. oldal (1031–1033. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.10.

http://epa.oszk.hu/00400/00458/00433/pdf/EPA00458_Korunk_1973_07_1029-1034.pdf

helyek, ahol még büszkén viselik a népi öltözéket, ahol még találhatunk szokástöredéket, s nemcsak a szavak máshogy szólnak, de a zene is.¹¹

A népszokás kezdettől fogva gyűjtőfogalom volt. Olyan cselekvések, amelyeket az ember, mint kultúrában élő lény alakított ki évezredek folyamán biológiai szükségleteinek a kielégítésére, csoportban való létezésének biztosítására, megismerő szellemi tevékenységformáinak és tartalmainak a kialakítására és gyakorlására, lelki és érzelmi késztetéseinek a megjelenítésére. Ha a szokásokat nem gyakorolnánk, eltűnnének, mivel ha a szóbeli társadalomban nem lenne ismétlődő gyakorlat, akkor minden eltűnne, még a szöveg is. A gyakorlat során egyfajta ismeret alakul ki, mely alapja a szokások fennmaradásában, illetve cselekvéseket őriz meg, mely aktívan van jelen az ember emlékezetében. Túlnyomórészt aktív gyakorlóikhoz tartoznak a fiatal lányok és legények, akik már kinőttek a gyermekkorból, de még nem házasok.¹²

Ake Hultkrantz etnológiai szótárának definíciója szerint: „a szokás: viselkedés vagy viselkedési minta, amelyet a társadalmi csoport helyesnek és jónak tart, mert megfelel az élő kulturális hagyománynak”.¹³ Tulajdonképpen a közösség által közvetített és elfogadott viselkedési minta, életmód.¹⁴ „Szűkebb értelemben a népszokások az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat jelentik.”¹⁵

„Sapir szerint: „a szokások szót azoknak a viselkedési formáknak az összességére szokták alkalmazni, amelyeket a hagyományok közvetítenek, s amelyek az egyén alkalmoszerű ténykedésével ellentétben egy adott közösségre jellemzők.”¹⁶

„Különbséget kell tennünk hosszú életű és rövid életű szokások között. Ez utóbbiakat a divat névvel jelölhetjük. A divatot vagy valamely erősebb egyéniség vagy pedig egyének valamilyen csoportja indítja útjára.”¹⁷

A népszokás szoros összefüggésben van a vallással, nagy részben a vallásban gyökerezik.¹⁸

¹¹ Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapiak és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (5. oldal)

¹² Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapiak és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (22. oldal, 25. oldal, 32. oldal)

DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (13. oldal)

¹³ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (16. oldal)

¹⁴ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (13. oldal)

¹⁵ TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (13. oldal)

¹⁶ DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (16. oldal)

¹⁷ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (17. oldal)

¹⁸ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (27. oldal)

„A népszokások változatokban élnek. Vannak egyrészt egyes vidékekre jellemző szokások, pl. kiszehordás, villózás, harsogtatás; másrészt vannak az egész magyar nyelvterületen illetve legnagyobb részén elterjedtek, pl. karácsonyi kántálás, májusfaállítás, húsvéti locsokodás. Léteznek olyan kalendáriumi szokások, amelyeknek elnevezése azonos (pl. betlehemezés, pünkösdlés), mégis jól elkülöníthető táji típusaik, változataik alakultak ki, sőt egy tájegységben belül is különböző változatai élnek.”¹⁹

A szokásnak legfőbb célja, az ember testi-lelki egyensúlyának a létrehozása és megtartása.²⁰

Rítus, rituálé

A rítus időben lezajló cselekvéssor, amely egy eszmére utal, sőt megjeleníti azt, ezért a szereplők nélkülözhetetlenek.²¹

A rítus szorosan összekapcsolódik a hagyománnyal, illetve a szokással. A szokás gyakorlati jelentőséggel bíró magatartási formák. Egy ilyen példa, ha az európai emberek ruháját figyelembe vesszük, akkor a férfiak zakója balról jobbra gombolódik, a nők ruhája pedig jobbról balra. Ez egy szokás, mivel gyakorlati célból a ruhákat valahogyan be kell gombolni, illetve Európa számos pontján az emberek tudják ezt a gombolási módot. A rítusok azonban csak azokat a magatartási formákat foglalják magukba, amelyek gyakorlati jelentőséggel nem bírnak, de fel lehet őket használni gyakorlati célokra, mint a kommunikáció. Rítusnak tekinthető, amikor egy adott szertartáson pl. ballagáson a diákok és a pedagógusok palástot és sapkát viselnek, azonban ez gyakorlati jelentőséggel nem rendelkezik, mivel ez az adott iskolának a rítusa, míg más iskolákban lehet, másmilyen rítusok vannak jelen.²²

Minden szokásban találhatunk rítuselemeket, hogy ez milyen formában van jelen, az a közmegegyezésen alapszik.²³ A rítusok közösségi értelmezése földrajzi-történeti határokon belül mozog. Így pl. a vízzel való öntözés és vesszőzés egyaránt jelképezheti a gonosz elűzését,

¹⁹ TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONYI MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (18. oldal)

²⁰ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (24. oldal)
VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (32. oldal)

²¹ Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (15. oldal)

²² Vö. HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (10. oldal)

²³ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (25. oldal)

a megtisztítást és a termékenyítést, ezért találunk pl. még hazánk területén belül is húsvéti locsolkodás mellett azonos jelentőségű húsvéti vesszőzést is.²⁴

A rituálé mindig valamilyen misztikus lényekbe vagy erőkbe vetett hitre vonatkozik, amelynek legkisebb egysége a szimbólum, amelyek lehetnek tárgyak, cselekmények, események. A jelen lévő szimbólum összekapcsolódik az emberi érdekekkel, célokkal és eszközökkel, amelyek meghatározhatják ezeket.²⁵

A rítus, ugyanúgy, mint a szokás, valamilyen történet illusztrálására jön létre pl. bibliai történet, betlehemezés. Szövegükkel nemcsak esztétikai hatásra törekszenek, hanem egy közvetlen célt is el akarnak érni, például varázsolni, gyógyítani akarnak, tehát valamilyen célt akarnak elérni. A rituális szövegek egyben helyes magatartásra is tanítanak bennünket. Ide tartozik, hogy milyen szabályokat tartson be az egyén, hogyan viselkedjen a véletlennel, milyen magatartást mutasson az egyes eseményeken pl. egy lakodalomban, egy összejövetelen.²⁶

Kultúra és identitás

A kultúra megismerése teszi lehetővé az ember számára, hogy eligazodjon a világban, hogy megtudjuk mi a szerepünk és hol a helyünk a világban. Lehetővé teszi, hogy környezetünkben, a közösségünkben magabiztosan mozogjunk, s hogy megértsük a jelen, a múlt, a jövő működését. Ismeretével megtanít a jogokra, a kötelezettségekre.²⁷

A kultúrát egy közös társadalmi gyakorlatként értelmezhetjük, amelynek két csoportját különböztetjük meg. Beszélhetünk népi kultúráról, amely egy ősi, régi világot tár fel előttünk, amely által egy olyan képet tükröz számunkra vissza, amelyet anno megéltek az emberek. Ez megnyilvánul a viseletben, a szokásokban, s általában magára a népre, tehát a paraszti életre hívta fel a figyelmet, amely lehetővé teszi a vidéki életre való betekintést. Ez a betekintés számunkra egyfajta lelki megnyugvást, harmóniát okoz.²⁸

Másik csoportba tartozik a nemzeti kultúra. Ez a közös nemzeti célokat, szimbólumokat foglalja magába, amelyek társadalmi eszméket gyárt. Itt az a cél, hogy az egyénben kialakítsák

²⁴ DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (25. oldal)

²⁵ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (27. oldal)

²⁶ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (53. oldal, 94. oldal)

²⁷ Vö. BALOGHNÉ ZSOLDOS Julianna, *A néphagyomány az iskolában*, Debrecen, Pedellus: DE Népr. Tansz., 2002 (26. oldal)

²⁸ Vö. BARNÁ GÁBOR, *Népi kultúra - nemzeti kultúra - nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megteremtésében*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14. <https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm>

a közös kulturális viselkedésformákat, az összetartozás-érzésüket, amelyet legjobban népi kultúrával érhetünk el.²⁹

Az identitás fogalmával mi/ők, én/ő ellenpárban találkozhatunk. Bizonyos összeütközések során erőteljesen előtérbe kerülnek, mégpedig amikor „*Ki vagyok én, mi vagyok én?*” kérdésre keressük a választ. Az identitás egy folyamat, különböző motivációs erők hatása alatt folyamatosan alakul. A leginkább befolyásoló tényezője a nyelv és a vallás. Vegyük figyelembe a kisebbségeket pl. a magyarországi németek, esetleg jelen esetben a szlovákiai magyarokat, amelyek közül sok ember nyelvét veszítette.³⁰

Ahhoz, hogy segítsük identitásunk és nemzeti kultúránk megőrzését, intézmények kellenek: iskola, templom, de a család is ide tartozik. Ha ezek a létesítmények hiányoznak, akkor az identitás megőrzése csaknem lehetetlen.³¹

Az identitásnak vannak külső és belső funkciói. A külső funkcióhoz tartozik a területiség, a belső funkció pedig az egyénre és a közösségre tartozik. Az egyén sokféle közösségnek lehet a tagja, akár határon túl is.³²

Magyar kultúrával nem csak Magyarországon találkozunk, hanem a határon túli területeken is. Ebbe beletartozik Szlovákia, Románia és Ukrajna is. Ezeken a területeken is jelen vannak a magyar nemzeti szimbólumok, melyeket észrevehetünk a viseletekben, az ételekben, a népi kultúrában. Urbán Anikó kérdőíve kimutatja, hogy az elmúlt évek során, a határon túli magyar lakta területeken a magyarságszimbólumok nem változtak meg jelentősen.³³

²⁹ Vö. BARNA Gábor, *Népi kultúra - nemzeti kultúra - nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14.

<https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm>

Vö. URBÁN Anikó, *Határon kívüli és belüli magyarok nemzeti szimbólumai*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14.

<https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/02.htm#45>

³⁰ Vö. BARNA Gábor, *Népi kultúra - nemzeti kultúra - nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14.

<https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm>

³¹ Vö. BARNA Gábor, *Népi kultúra - nemzeti kultúra - nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14.

<https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm>

³² Vö. BARNA Gábor, *Népi kultúra - nemzeti kultúra - nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14.

<https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/01.htm>

³³ Vö. URBÁN Anikó, *Határon kívüli és belüli magyarok nemzeti szimbólumai*, Budapest, Nemzeti Magyarságtudományi Társaság, 2011 Hozzáférés ideje: 2022.07.14.

<https://mek.oszk.hu/09300/09396/html/02.htm#45>

Ezt a kérdőívet én is igazolni tudom, mint határon túli magyar, mivel környékemen csak magyar kultúra van jelen, s bízom benne, hogy az évek során, ezeket a magyarságszimbólumokat fenn tudjuk tartani. Minden ember a saját nemzetének a kultúráját gyakorolja, s viszi tovább nemzedékről nemzedékre, így fenntartja az adott nemzet szimbólumait, ebben az esetben a magyarságszimbólumokat.

De vajon hogyan is alakulnak ki a szimbólumok? Az ember bármiből csinálhat szimbólumot, legyen az akár egy természeti objektum pl. kő, vagy akár az ember alkotta tárgyak pl. ház. A szimbólumok keletkezésére nem tudunk logikus magyarázatot adni, mint ahogy arra sem, hogy egy adott monda, néballada hogyan keletkezik, a lényeg az, hogy ezek spontán és véletlenszerűen alakulnak ki. Ismerünk kulturális szimbólumokat, melyeknek még mind a mai napig fontos szerepük van szellemiségünk alkotóelemeiben; ezek kiirtásuk súlyos veszteséggel járna. Bár az idők során a szimbólumok változhatnak, a lényegük nem változik.³⁴

Egy személyes példát is felhoznék, mely nagymamám régi emlékeit eleveníti fel. Sokszor mondja nekem: „Régen más világ volt. Az emberek meglátogatták egymást ebben az ünnepben (húsvét). Most pedig, alig látni egy pár embert az utcán. Mindenki idegen egymásnak. Te is, amikor kicsi voltál, jártatok búcsúra, ahol hosszú sorokban álltak a sátrak, tele mindenféle jóval. Ma már ez elveszett.”

³⁴ Vö. MÓSER Zoltán, *Folklór-hagyomány- szimbólum*, Budapest, Honismeret, 2007, 35. évf. 3. sz., 98–101. oldal (99. oldal, 100. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.10.
http://epa.oszk.hu/03000/03018/00200/pdf/EPA03018_honismeret_2007_03_090-104.pdf#page=9

2. A hagyományok kialakulását befolyásoló tényezők

1. Környezet, közösség

Közösségnek nevezzük azt a társadalmi kapcsolatot, amelynek résztvevőit érzelmi-indulati vagy tradicionális kapcsolat jellemzi.³⁵

A közösség alapelveihez tartozik, hogy mindenki tartozzon valahová és valakihez, s hogy legyen képes pozitív változásokra a közös cselekvésben való részvétel által.³⁶

Minden ünnep olyan rendkívüli időszak, amikor egy közösség a megszokott napoktól eltérő módon viselkedik, hagyományosan a megszabott előírásokat és tilalmakat tart be.³⁷ „A népszokás a közösség által közvetített és elfogadott viselkedési minta, életmód. Szűkebb értelemben a népszokások az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat jelentik.”³⁸

A környezet és a közösség fontos szerepet tölt be a hagyományörzésben, mivel a szokások szabályozták a parasztság életét, ezáltal a környezettel való gondoskodást is befolyásolta. A természetes hagyományozódás fennmaradásának fontos alkotóeleme a faluközösség, viszont ezek megszűnőben vannak. Ennek okát kereshetjük abban is, hogy ebben a modern életben az ember egyre jobban inkább városias életmódot folytat, egyre kevesebbet jár társaságba, ezáltal társadalmi kapcsolatai lerombolódnak.³⁹

Világunkban a migráció is egyre nagyobb mértékben van jelen, amely a kultúrák keveredését okozza. Gyermeünk így nem csak saját, de idegen kultúrával is ismerkedik. Ezáltal gyermekeinknek először a saját kultúrájának hagyományaival kell megismerkednie, mivel úgy nem lehet eligazodni a világban, hogy ha cselekedeteinket nem a korábbi tapasztalataink irányítják.⁴⁰

³⁵ Vö. VERCSEG Ilona, *Közösségelmélet. Második bővített változat*, Budapest, ELTE TáTK Közösségi és Civil Tanulmányok MA Szak, 2018 (41. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.18.

https://tat.k.elte.hu/dstore/document/1614/vercseg_kelm_2kiad_s_2018_vegl-1.docx

³⁶ Vö. *A közösség alapelve* (1. oldal) Hozzáférési idő: 2022.07.19.

<https://www.cka.hu/wp-content/uploads/2021/12/2-2.pdf>

³⁷ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (13. oldal)

³⁸ TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (13. oldal)

³⁹ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (13. oldal, 279. oldal)

Vö. VERCSEG Ilona, *Közösségelmélet. Második bővített változat*, Budapest, ELTE TáTK Közösségi és Civil Tanulmányok MA Szak, 2018 (14. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.18.

https://tat.k.elte.hu/dstore/document/1614/vercseg_kelm_2kiad_s_2018_vegl-1.docx

⁴⁰ BALOGHNÉ ZSOLDOS Julianna, *A néphagyomány az iskolában*, Debrecen, Pedellus: DE Népr. Tansz., 2002 (25. oldal, 26. oldal)

A közösségek számának csökkenésének okát kereshetjük abban is, hogy az emberek két alapvető szükséglete van. Egyrészt valahová szeretnének tartozni, másrészt szabadok szeretnének lenni. Tehát sokszor az életüket a maguk teljességében élvezik, nem pedig közösségekben. Az anyák is dolgozó nők lettek, több feladatuk lett, így a családi összetartozás is egyre nehezebben ment.⁴¹

Az emberi természet számára a közösség az optimális működési tér, amely egy kulturális konstrukciót képez. Az emberekben ki kell alakítanunk azt az érzést, amely tudatosítja bennük, hogy az ember csak közösségekben életképes, s ezáltal megőrizhetik a helyi kultúrát, amely a legfontosabb emberi érték.⁴²

Vallás

Sok népszokás, hagyomány kialakulásában fontos szerepet játszott a vallás, mivel nagymértékben befolyásolja azok kialakulását. Vannak olyan szokások, hagyományok, melyek egyház által jóváhagyott és egyház által nem jóváhagyott volt. Számos változatot ismerünk a népszokások, hagyományok terén, melyeket szintén a vallás, a környező népek szokásai, hatásai és még sok más tényező befolyásol. Így vannak szokások, amelyek csak katolikus vagy protestáns vidéken találhatók, a protestáns közösségek hagyományai szegényesebbnek tűnnek a katolikus falvakénál. Sok esetben csak látszólag különböznek a helyi szokások, az alapeszme mindenütt ugyanaz.⁴³

A népszokások nagy csoportját a többszereplős, párbeszédes, szerepjátszással egybekötött dramatikus játékok alkotják, amelyek gyakran vallásos tárgyúak pl. a betlehemezés. Ezért egyes szokások fennmaradását gyakran vallási hovatartozásuk befolyásolta.⁴⁴

Egyik kiemelkedő szokáshoz tartozik a katolikus vallásban, amikor húsvétvasárnap a húsvéti ételeket: sonkát, tojást, kalácsot elvitték a templomba megszentelni, hogy a család ebből a

⁴¹ Vö. A közösség alapelve (6. oldal) Hozzáférési idő: 2022.07.19. <https://www.cka.hu/wp-content/uploads/2021/12/2-2.pdf>

Vö. BALOGHNÉ ZSOLDOS Julianna, *A néphagyomány az iskolában*, Debrecen, Pedellus: DE Népr. Tansz., 2002 (21. oldal)

⁴² Vö. VERCSEG Ilona, *Közösségelmélet. Második bővített változat*, Budapest, 2018, ELTE TáTK Közösségi és Civil Tanulmányok MA Szak (13. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.18.

https://tatk.elte.hu/dstore/document/1614/vercseg_kelm_2kiad_s_2018_vegl-1.docx

⁴³ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (7. oldal)
TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (17. oldal)

Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A magyar nép hiedelemvilága*, Budapest, Corvina, 1982 (202. oldal)

⁴⁴ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (14. oldal, 17. oldal)

szentelt ételből ehessen.⁴⁵ Ez a szokás az én kis falumban is jelen van, mind a mai napig. Családommal otthon gondosan elkészítjük a kis kosarunkat, letakarjuk díszes kis terítővel és elindulunk a templomba. Itt a tisztelendő úr megszenteli a jelenlévők kosarait, s egy szentelt zsemlét is tesz mindenki kosarába. Ezt a szentelt zsemlét otthon szétosztjuk a család összes tagja közt.

Számos olyan kalendáriumi nap van, amelyek a valláshoz kapcsolódnak. Vegyük figyelembe a karácsonyt, a húsvétot, a pünkösdöt, melyeken Krisztus élettörténetének legfontosabb eseményeire emlékezünk.⁴⁶

Iskola

Iskolában az áttörést a hagyomány, a szokások megismerésénél a 2001-ben megjelent Kerettanterv hozta. Megtalálhatjuk benne a hon- és népismeret modult, amely foglalkozik a magyar paraszti kultúrával. A tananyagoknál dominál a társadalmi kultúra megismerése. A diákok megismerkednek a jeles napok szokásaival, a népi díszítőművészettel, a népzenevel, magyar nyelv és irodalom órán pedig a népköltéssel. A folklór inkább a magyar nyelv- és irodalom, az ének-zene, a rajzórakon van jelen.⁴⁷

A hon- és népismeret, 2020-as Kerettanterv alapján megalapozza a nemzettudatot, a magyar nép kultúra értékeit. Segít a tanulónak a környezetükbe való beilleszkedésben, a természet megbecsülésében, illetve a hagyományörzés fontosságának tudatosításában. A hon- és népismeret modul az 5–8. osztályon van jelen, amely az alsóbb tagozatokban megjelenő magyar, ének-zene, vizuális kultúra tantárgyakra épül.⁴⁸

A magyar nyelv- és irodalom alsó tagozatos, 2020-as Kerettantervben számos népmese, népdal, mondóka, vers, közmondás szerepel, melyek megalapozzák, építik a tanulók későbbi tudását a saját kultúrájukról, hagyományaikról. E téren nem csak tudást biztosítanak számukra, hanem tudatosítják a gyermekben, hogy ezek a hagyományok fontos követői és későbbi

⁴⁵ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (42. oldal, 43. oldal)

⁴⁶ Vö. MÓSER Zoltán, *Folklór-hagyomány- szimbólum*, Budapest, Honismeret, 2007, 35. évf. 3. sz., 98-101. oldal (99. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.10.

http://epa.oszk.hu/03000/03018/00200/pdf/EPA03018_honismeret_2007_03_090-104.pdf#page=9

⁴⁷ Vö. FEHÉR Zoltán, *A folklór a kerettantervben és az iskolai gyakorlatban*, Budapest, Honismeret, 2002, 3. évf. 6. sz., 36-39. oldal (36. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.10.

http://epa.oszk.hu/03000/03018/00171/pdf/EPA03018_honismeret_2002_06_033-041.pdf

⁴⁸ Vö. Oktatási Hivatal, *Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára–Hon- és népismeret*, 2020. Hozzáférés ideje: 2022.08.17.

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/kerettanterv/Hon_es_nepismeret_F.docx

gyarapítói lesznek, másrésről szellemi és érzelmi kötődést is szolgáltat saját kultúrájuk iránt. A hagyományok, szokások külön témakörként is fel vannak tüntetve, amelynek 1–4. osztályban javasolt óraszám 25.⁴⁹

Kiváló feladat lehet tanítványaink számára, ha olyan feladatot adunk számukra, melyben családjuk történetét kell vizsgálniuk, mivel vizsgálatuk során nem csak őseikről tudnának meg számos dolgot, de megismerkednének egy régebbi kor kultúrájával.⁵⁰

Minden hagyományt újra kell tanítanunk az ifjú generációnak, melynek oka a természetes folyamat megszakítása (generációról generációra való átadás). E képzésnek fő tere az iskola. Tudjuk, hogy a hagyományok különböző vidékeken és falvakban eltérőek, ezért fontos figyelembe vennünk és beépítenünk az iskolai oktatásba a helyi hagyományokat, hogy gyermekeink tudják azok jelentőségét.⁵¹

„A néprajzzal, ezen belül a népszokásokkal való ismerkedés bővíti a tanulók kultúrtörténeti ismereteit, elősegíti olyan tanulói magatartás kialakulását, amelynek lényeges a hagyományörzés, a népi kultúra, nemzeti elemek - majd a felnőtté válásban értékeink megbecsülése.”⁵²

Család

„A család a legelső és érzelmileg mindvégig a legjelentősebb közösség életünkben, amely a társas viselkedés szokásrendjébe vezet bennünket. A kultúra szokásait, szabályait, a külső elvárásokat jórészt itt tanuljuk meg.”⁵³

A műveltséghez régen családon keresztül vezetett út, ugyanis a gyermekek itt ismerték meg az anyanyelvüket, a hétköznapi és ünnepek szokásait. A gyermekek közösségben való

⁴⁹ Vö. Oktatási Hivatal, *Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára–Magyar nyelv- és irodalom*, 2020. Hozzáférés ideje: 2022.08.17.

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/kerettanterv/Magyar nyelv es irodalom A jav 0409.docx

⁵⁰ Vö. FEHÉR Zoltán, *A folklór a kerettantervben és az iskolai gyakorlatban*, Budapest, Honismeret, 2002, 3. évf. 6. sz., 36–39. oldal (38. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.10.

http://epa.oszk.hu/03000/03018/00171/pdf/EPA03018_honismeret_2002_06_033-041.pdf

⁵¹ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (278. oldal)

Vö. Vö. BALOGHNÉ ZSOLDOS Julianna, *A néphagyomány az iskolában*, Debrecen, Pedellus: DE Népr. Tansz., 2002 (22. oldal)

⁵² TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

⁵³ SZABÓ Mihályné, *A család szerepe, jelentősége, funkciói, kapcsolatfelvétel, a család megismerésének módszerei, technikái*, Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, 2008 (5. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.10. https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszk_ozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_007_101015.pdf

játszása lehetővé tette a szájról-szájra való dalátadást, a gyermekfolklór hagyományozódását, a különböző családokból hozott szokások, hagyományok átadását. Tudjuk, hogy a gyermekek számára a játék nélkülözhetetlen fejlődésük során, s ez nem csak szórakozás céljából fontos, de az életre felkészülés és a társadalomba való beilleszkedés egyik módja, illetve művészi hajlamait is kibontakoztatja.⁵⁴

Régen a paraszti világban nem kellett mindig külön tanítani a népdalokat, a néptáncokat, mivel ezeket a gyerekek szüleiktől, nagyszüleiktől, nagyobb testvéreiktől sajátították el, s így ismerték meg a hagyományokat.⁵⁵

A hagyományokkal, főként a helyi hagyományokkal a gyermeket már gyermekkorától kell megismertetni, mivel a kisgyermek még mindenre nyitott, könnyebben tanul, könnyebben fogadja be a néphagyományokat.⁵⁶

Sajnos ma már egyre kevesebb gyereket látok kint a szabadban együtt játszani. A mai világban inkább a virtuális világban „találkoznak” a gyerekek, általában valamilyen „karakter” mögé bújva. Így érthetjük, hogy a gyermekek miért csak az iskolában találkoznak népdalokkal, szólásokkal, mondásokkal. Ezen változtatnunk kell. Nem csak azért, hogy gyermekeinkben tovább éljenek ezek a derült kis dalocskák, de azért is nélkülözhetetlennek tartom a változást, mivel a gyermekek elidegenednek egymástól, a társadalomtól. Ezzel a témával bővebben *A szocializáció* című fejezetben foglalkozok.

⁵⁴ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (278. oldal)

⁵⁵ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (278. oldal)

⁵⁶ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

3. A szocializáció

1. A szocializáció definíciója

„A szocializáció az egyén és a társas környezete aktív, kölcsönös érintkezésén alapuló folyamat, amelynek során az ember történetileg és társadalmilag konkrét „társas lényé” válik, személyisége tartalmas alakot ölt. Egyrészt kifejlődnek tulajdonságai, készségei, másrészt elsajátítja a társadalomban való részvételhez nélkülözhetetlen normákat, értékeket, viselkedési szabályokat.”⁵⁷

A szocializációs problémák kialakulása az egyénekben

A beilleszkedési zavarok minden tekintetben történeti-társadalmi képződmények, amelyek visszanyúlnak a személyiségfejlődés korai szakaszaiban. A szocializáció hibái torzulásokat eredményeznek az egyén társas pozícióihoz rendelt magatartáselvárások, az ún. szerepek bonyolult hálózatában, valamint a személyiség azonosságtudatában is, illetve nagymértékben befolyásolják az egyén cselekvéseit és élményeit.⁵⁸

„A gyermekek életre való nevelése, valamint az életbe való beilleszkedése szempontjából fontos, hogy az otthonon kívüli emberekkel is megismerkedjenek. Ezek a kapcsolatok azonban csak akkor eredményesek, ha tervszerűek, ha a gyermek számára tartós élményeket (közösségeket és egyéneket) jelentenek.”⁵⁹

„Úgy tűnik tehát, hogy a beilleszkedési zavarok megszorodása, a gyors, az értékrendszer egészét érintő társadalmi mozgások, összefoglaló kifejezéssel: a modernizációs folyamat többé-kevésbé természetes velejárója.”⁶⁰

⁵⁷ ANDORKA Rudolf–BUDA Béla–DONGA Katalin–GYÖRGY István–KOLOZSI Béla–MOKSONY Ferenc–MÜNNICH Iván–PATAKI Ferenc–VÁG András, *Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1986 (62. oldal)

⁵⁸ Vö. ANDORKA Rudolf–BUDA Béla–DONGA Katalin–GYÖRGY István–KOLOZSI Béla–MOKSONY Ferenc–MÜNNICH Iván–PATAKI Ferenc–VÁG András, *Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1986 (24. oldal, 62. oldal)

Vö. ZDÉNEK Helus, *A tanulói személyiség fejlesztésének lehetőségei az oktatásban = A nevelés – lélektani kutatások aktuális kérdései*, szerk. KÜRTI Jarmila, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990 (23. oldal)

⁵⁹ KISS Sándor, *A beilleszkedési nehézségek tünetei és okai a nevelőmunka gyakorlatában*, Budapest, Új Pedagógiai Szemle, 2004, 54. évf., 4-5. sz., 212-221. oldal (7. oldal) Hozzáférés ideje: 2022.07.24.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00081/2004-04-mu-Kiss-Beilleszkedesi.html>

⁶⁰ ANDORKA Rudolf–BUDA Béla–DONGA Katalin–GYÖRGY István–KOLOZSI Béla–MOKSONY Ferenc–MÜNNICH Iván–PATAKI Ferenc–VÁG András, *Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1986 (68. oldal)

Az első közösségben megélt élmények, az ott elfoglalt pozíció, központi vagy peremhelyzet, alapvetően meghatározzák a gyermek önmagáról kialakult képét (én-képét), a későbbi csoportokhoz való tartozás vágyát, igényét, vagy elutasítását.⁶¹

Ahhoz, hogy megértsük a gyerekek szocializációját az adott közösséghez, környezetehöz, közelebbről kell megvizsgálnunk azt. A Szlovákiában működő Erdélyi János Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolában lehetőségem volt megfigyelni a gyerekek közti kapcsolatot, illetve, hogy hogyan viszonyulnak egymáshoz, környezetükhöz. Az iskolában két osztályt figyeltem meg, harmadik, illetve ötödik osztályosokat. Az iskola nem csak a hospitálást tette lehetővé, hanem a tanítást is, így összesen 18 órát taníthattam a harmadik és az ötödik osztályban (harmadik osztályban 16 órát, ötödik osztályban 2 órát).

Tudjuk, minden ember, ezáltal a gyerekek is különbözőek nemcsak külsőleg, de belsőleg is. Viselkedésük, hogy éppen introvertáltak vagy extrovertáltak, továbbá ingerküszöbük is nagymértékben eltérő. Nem hiába mondják, hogy a pedagógusoknak nehéz feladatuk van mindaddig, amíg sikerül azt a sok-sok egyéniséget megismerniük. Ezt tapasztalom az iskolai látogatásaim során.

Tanórai látogatásaim alatt megfigyeltem, hogy az alsó tagozaton a gyerekek összetartóbbak. Nem közösitene ki senkit sem a neve, sem a bőr színe, sem pedig a hovatartozása miatt. Engem, mint új tanítónőt sokkal jobban el tudtak fogadni, mint a felsőbb évesek. Nyitottabbak felém, szünetekben saját akaratukból jöttek hozzám beszélgetni, és megosztották velem gondolataikat, érzéseiket, emlékeiket. Felsőbb tagozaton ezt a pozitív visszajelzést nem éreztem. Megfigyeltem, hogy a nagyobbaknál már csapatok alakultak ki nemük, bőrszínük, családi hátterük miatt. Úgy gondolom, hogy az ember, ha minél közelebb áll a felnőttkorhoz, annál jobban introvertálttá válik, ennek oka a közösségek csökkenése.

Szocializáció terén ne mindig a gyermekben keressük a hibát, de próbáljuk megvizsgálni annak hátterét is. Ez nem csak a szocializációra érvényes, de a hagyományörzésre is: Amíg a szülő nem tartja fontosnak az adott dolognak a jelenlétét, fennmaradását, addig a gyermek sem fogja fontosnak tartani azt. Természetesen a különböző közösségekben szerzett információk, érdekességek felkelthetik figyelmüket a tanulóknak, de nehéz megtartani, ha a gyermekhez legközelebbi emberek nem tartják fontosnak azokat.

⁶¹ Vö. DR. W. MIKÓ Magdolna, *Óvodából az iskolába. Az iskolaérettség pedagógiai és pszichológiai kérdései*, Budapest, AduPrint Kiadó és Nyomda Kft., 2003 (16. oldal, 17. oldal)

Véleményem szerint, ha az intézményekben jelen van az egymásra épülés elv, tehát egyaránt jelen van az óvodában, az iskolában, a középiskolában a szocializáció fontosságának kialakítása, illetve a hagyományörzés fontossága, amelyek nemcsak a tanórákon, de a tanórán kívüli tevékenységekben is jelen vannak, akkor a tanulóban egyfajta rendszert alakítanak ki, amelyek éreztetik a diákokkal fontosságukat. A pedagógusoknak nem csupán a gyerekekkel kell pozitív kapcsolatot fenntartani, de a szülőkkel is, mivel nagyon sokat segítenek ők is a gyermekek neveltetésében.

A gyerekeknél a szocializációt segíthetjük a különböző frontális vagy csoportos munkával, páros vagy csoportos játékokkal, feladatokkal, iskolán kívüli tevékenységek által. Tudom, hogy régen más világot éltünk, amelyben az életünkben nem játszottak fontos szerepet az elektronikai eszközök, hanem fontos az, hogy milyen szerepet töltök be az adott közösségben, amelynek tagja vagyok. Sokszor volt harag, megbántódás, de nem azért, mert éppen más játékot játszok a számítógépen vagy, mert az internetes játékokban több felszerelésem van, mint a barátomnak, hanem azért volt a felindultság, hogy a játszótársam nem hívott át magához, nem velem játszott a homokozóban, nem velem készítette el az iskolai páros feladatot, hanem mással és még sorolhatnám. Az ilyen dolgok iránti indulatot már nagyon ritkán veszek észre, már az óvodában is. Az óvodában töltött egy évem alatt is voltak olyan gyerekek, akiket kérlelni kellett, hogy ne egyedül, hanem egy társával játsszon. Valamelyik nemet mondott a társaságra, séta közben sem akart senkivel sem menni. Ezen próbáltam változtatni, kisebb-nagyobb sikereket elérve.

Igaz, a gyerekeket nem szabad egy kalap alá venni, tehát vannak kivételek, akik csak társaságban érzik jól magukat. A szünetekben a gyerekekkel folytatott beszélgetéseim során próbáltam felmérni a szabadidős tevékenységüket. Volt olyan, aki a TV-t részesítette előnybe, de olyan is, aki futballozni és gördeszkázni jár a barátaival.

Gondolkodni kezdtem, hogy ezek a gyerekek, akik nem szeretnek más gyerekekkel játszani, a közös programokba a háttérbe szorulnak, vajon mi állhat ennek háttérében. Érdeklődésem során bebizonyosodott, hogy a szülők nagymértékben befolyásolták ezt, és a környezet is. Szokták mondani: „Amilyen a szülő olyan a gyerek.” Ez a közmondás számomra beigazolódt. Azok a szülők, akik szerények, visszahúzódók, azoknak a gyerekeik is ezt a viselkedésmegnyilvánulást viszik tovább, így a társadalomban kevésbé vannak aktívan jelen.

4. A hagyományőrzés fontossága és fennmaradása az idő múlásával

1. *Hagyományőrzés régen*

A hagyományok nem csak a vallások és egyéb külső tényezők befolyásolják, de az idő változása is. Ennek egyik oka, hogy mai világban a város és a falu kulturális szinten egyre közelebb kerül egymáshoz, s ezáltal a falusi szokások, hagyományok inkább a városi szokásokká alakulnak át.⁶²

Az elmúlt társadalomban a hagyományőrzés céltudatosabb volt, mint ma. A hagyományokat átvételét és átadását nélkülözhetetlennek tartották.⁶³

Az ember csak egy kis hányadot birtokol társadalmának hagyományaiból. Az ember elfoglaltsága miatt szelekcióra van szükség. Minden hagyomány már átesett bizonyos szelekción, s ezért egyes elemei elszürkülnek, és végül már csak pár ember fogja ismerni őket, végül pedig senki sem.⁶⁴

A húsvét a tavaszi megújulás ünnepe, amely nagyon régi ünnepek közé tartozik. A kereszténység régebbi vallásokból vette át ezt a szokást, s alakította át saját formájára. Régi húsvéti szokásokhoz tartozik a villőzés, a kiszehajtás, a komatálküldés.⁶⁵

A villőzés virágvasárnaphoz tartozik, amikor a leányok fűzfaágakat szedtek, amelyeket feldíszítettek különböző színű szalagokkal, s ezzel a feldíszített fűzfaággal jártak házról házra, közben tavaszi köszöntőket énekeltek.⁶⁶

A kiszehajtás hazánkban jobban elterjedtebb szokás volt, féldramatikus babonás szokásokhoz tartozik. Ez szintén egy leányszokás volt. Ezen a napon egy női ruhába, többnyire menyecskének öltöztetett szalmabábut végigvittek a falun, majd vízbe dobták vagy elégették.⁶⁷ „A bábu elpusztításához fűződő ének arra utal, hogy nemsokára vége a böjtölésnek, a

⁶² Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (9. oldal)

⁶³ Vö. HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (57. oldal)

⁶⁴ Vö. HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (51. oldal)

⁶⁵ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (37. oldal)

⁶⁶ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (37. oldal)

⁶⁷ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (35. oldal)
TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (88. oldal, 89. oldal)

„kiszének”, és újra lehet zsíros ételt és sonkát enni.”⁶⁸ A szalmabábú eredetileg a sötétséget, a telet szimbolizálta, elégetése a tavasz eljövételét szimbolizálja.⁶⁹

A kiszehajtás és a villőzés inkább szlovák szokás, így a szomszédos országból került Magyarországra.⁷⁰

A komatálküldés még sok helyen élő szokás volt és gyakorolták is, azonban ez is a kihalóban lévő szokások közé tartozik. Eredetileg szláv szokásokhoz tartozott Ez a serdülő lányok szokása volt. A leányok, ha jó barátságban voltak fehérvasárnap ünnepélyesen meglátogatták egymást. A látogató egy díszes kis tálat vitt magával, amely gondosan le volt takarva kendővel. A kosárkába kalács, bor, hímes vagy piros tojás volt. Mondókát is mondtak egymásnak vagy énekeltek. Ha a másik fél elfogadta a komatálát, akkor helyette egy szintén szépen díszített tálat adott vagy a benne lévő tojások helyett más tojásokat adott. A barátság sokszor férjhezmenetelig, vagy akár egész életig tartott.⁷¹

A tavaszi énekekben gyakran előfordulnak növényi jelképek. Ezek közül leggyakrabban a „zöld ág” motívum jelenik meg, mely a tavasz jelképe. Találkozhatunk vele villőzés, májusfa állítás, pünkösddőlés énekeiben, illetve gyermekjátékokban pl. *Búj, búj zöld ág.*⁷²

Pünkösdkor szokás volt pünkösdi királyt és királynét választani. A 16. századtól ez volt az emberek legkedvesebb ünnepe. Magyarországon e szokás már a középkor óta él; Balassi Bálint is megemlékezett költeményében. Királyt és királynét a gyermekek is választottak köreikben, a választás után pedig körbe járták a falut és énekeltek. Ma már ennek a hagyománynak csak az emléke él az emberekben, melynek múlandóságát egy magyar mondás is hangsúlyozza: „Rövid, mint a pünkösdi királyság.”⁷³

A magyar területeken a regölés a legérdekesebb ünnepekhez tartozik, a néprajzkutatás is ezt tartja a magyarság legarchaikusabb szokásának. Regölni karácsony második estéjén szoktak. A regösénekekben gyakran szerepel a csodaszarvas motívum. A csodaszarvas testén megtalálhatjuk a napot és a holdat, az agancsai a téli égboltot, s a rajta lévő misegyertyák a csillagokat

⁶⁸ DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (35. oldal)

⁶⁹ Vö. SZENDREY Zsigmond, *Jeles napok: A varázslatok eszközei és más írások*, Budapest, Nemzeti Örökség Kiadó, 2021 (65. oldal)

⁷⁰ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Naptári ünnepek, népi színjátszás*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983 (107. oldal)

⁷¹ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (48. oldal)

Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (106. oldal)

Vö. DR. RÓHEIM Géza, *Magyar néphit és népszokások*, Szeged, Universum, 1990 (256. oldal, 257. oldal)

⁷² DÖMÖTÖR Tekla, *A népszokások költészete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974 (152–155. oldal)

⁷³ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (55. oldal, 58. oldal)

TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (111. oldal)

jelképezik. Az énekeket gyakran kísérte csörgő és láncos bot, amellyel csörögtek ütemre. Ez a szokás ma már csak elszórtan van jelen, azonban akik ma éneklik a regösénekeket, azoknak már nincs fogalmuk az eredetéről, az értelméről, csak azért éneklik, mert számukra szép.⁷⁴ Felvidéken, Nagykapos környékén a regölés már régóta nincs jelen, a nagyszüleim idejében még közkedvelt szokás volt.

A tanítási gyakorlatomon, az egyik tanórán a gyerekekkel a húsvéti ünnepköröt elevenítettük fel. Az ünnepkörbe belefoglaltam a régi szokásokat, hagyományokat is, köztük a villózést, a kiszehajtást, a komatálküldést is. A gyerekek nem ismerték, de még nem is hallottak ezekről a szokásokról, azonban nagy érdeklődést mutattak irántuk. Képek segítségével felevenítettük őket, illetve a szokásokhoz kapcsolódó mondókákat, dalocskákat énekeltünk. Tulajdonképpen ezek a régi húsvéti szokások az én kiskoromban sem voltak már jelen.

Ezeket a szokásokat nem csak szóban tudjuk bemutatni, hanem a gyerekekkel együtt el is tudjuk „játszani.” Egy évet egy helyi óvodában dolgoztam asszisztensként, s itt a gyerekekkel a kiszehajtást ismertettük meg. Elkészítettük a szalmabábut, s a falun végigvittük, közbe énekeltük. A gyerekek nagyon élvezték a tevékenységet, s garantálni tudom, hogy nem fogják elfelejteni ezt a „régit” húsvéti szokást.

2. *Hagyományőrzés napjainkban*

Manapság az egyén legfontosabb feladata, hogy "fedezze fel önmagát" és "tudja meg, hogy valójában ki is ő". Egyre jobban elkezdte érdekelni az embert a jelen. Mindez elősegíti a hagyományok iránti érdektelenséget. Az embert természetes mindig is foglalkoztatta a körülötte lezajló események, a dolgok meglévő állapota. A mai világban mégis jobban koncentrálnunk a saját életünkre, s az életünk során lezajló eseményekre, és mindez rombolja a hagyomány, a közösség fennmaradását.⁷⁵

Bár vannak olyan hagyományok, szokások, melyek feledésbe merültek az évek során, mégis vannak olyanok is, melyek napjainkban is továbbélnek.

⁷⁴ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (109–119. oldal)

Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *A magyar nép hiedelemvilága*, Budapest, Corvina, 1982 (192. oldal)

⁷⁵ Vö. HOFER Tamás–NIEDERMÜLLER Péter, *Hagyomány és hagyományalkotás*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Néprajzi Kutató Csoport, 1987 (29. oldal, 30. oldal)

Egyik ilyen jelentős hagyomány, mely a gyermekek körében is közkedvelt, a farsang. Ez a „rossz, tiltandó szokások” közé tartozott az egyháznak, mivel nagy lármázással járt. Alapgondolata a tél kiűzése, a múlt lezárása. Ez a szokás a 15. századtól jelen van, s mind a mai napig változatlan kedvvel üzik. Vonásához tartozik, nem csak hazánkban, de más európai országokban is a jelmezes-álarcos játék, a tánc.⁷⁶ Szlovákiában is a farsang mind a mai napig közkedvelt hagyomány a gyermekek körében. Az iskolákban délután a gyerekek farsangkor különböző jelmezekbe öltöznek a pedagógusokkal együtt. Álarcot viselnek, esetleg a tanító segítségével arcfestést készítenek, majd az erre kijelölt teremben a diákok bemutatják egymásnak a jelmezüket. A bemutatás után egy délutáni programot szerveznek az osztályban, ahol zenére táncolhatnak, s különböző finomságokat fogyaszthatnak.

A mai világban egyre jobban elterjedtebb szokások közé tartozik a busójárás, nem csak a gyermekek körében, de a felnőttek körében is közkedvelt. Ez az egyik leglátványosabb alakoskodás. A busók fából faragott álarcokat viselnek. A magyaroknál a legkedveltebb az állatalakoskodások: ló, kecske, medve, s ezek alakjában párbeszédese jeleneteket is előadtak.⁷⁷

Az óvodában a gyerekekkel kartonpapírból készítettünk busóálarcokat, amelyre szalmát ragasztottunk, és színes papírból alakítottuk ki az arcformát, melyet ráragasztottunk. A gyerekeknek nagyon tetszettek az álarcok, s boldogan vették fel őket.

Húsvéti hagyományhoz tartozik a húsvéthétfői locsolás, mely az elmúlt ötven év folyamán jelentősen megváltozott. Ezelőtt a magyar falvakban a lányokat még vödörrel teli hideg kúti vízzel locsolták. Ezt a locsolást már a II. világháború idején megváltoztatták, s lecserélték „szagosvízre.” A locsolásért cserébe régen hímes tojást, kalácsot, s egy pohár italt kaptak a legények, ma már csak pénzadomány a jellemző. A tojásokat természetes anyagokkal színezték be pl. hagymalével, azonban ez a féle színezési mód már nagyon ritka, már falun is inkább gyári festékekkel színezik a tojásokat. A legnépszerűbb szín Magyarországon a piros hímes tojás.⁷⁸

⁷⁶ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (20. oldal)
Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (159. oldal)

⁷⁷ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (20. oldal, 21. oldal)

⁷⁸ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (37–42. oldal)

„A társadalmi kapcsolattartás a célja ennek a szokásnak, amely kölcsönösségen, egyensúlyon alapul.”⁷⁹ A tojásokon megjelenő túldíszítettség is ezt próbálja hangsúlyozni, hogy nem adományként szánják a lányok, hanem a gesztust viszonyozzák vele.⁸⁰

Felvidéken is a piros hímes tojást osztanak a lányok a fiúknak, de a tojásokat ma már felváltotta a pénzadomány és a csokoládé. Sajnos ma már egyre jobban tapasztalom, hogy ez a hagyomány is a régi hagyományokhoz fog tartozni, s csak az emléke marad fenn számunkra. Egyre kevesebben jönnek meglocsolni a lányokat, inkább már kirándulni mennek az emberek.

Az öntözködés helyett ma már inkább közkedvelt a tojásokkal kapcsolatos játékok, amelynek eredete Amerikából származik. Tehát, amikor bizonyos nagyságú területre tojásokat rejtenek el, amelyet a gyerekeknek meg kell találniuk.⁸¹

A májusfaállítás mind a mai napig közkedvelt hagyomány egyikéhez tartozik, amely már a 15. századtól jelen van Magyarországon. A májusfát színes szalagokkal díszítik a fiúk azoknak a lányoknak, akinek udvaroltak. A zöldágakat este vágják ki, és hajnalban díszítették fel. Napjainkban szokás májusfát állítani a tanítóknak is. Általában olyan fafajtát választanak, amely a környéken jól megtermett, leggyakrabban bükk, fenyő, nyír, tölgy, nyírfa. A fa, faág a termékenységet, a természet megújulását szimbolizálja.⁸² Mostanság már a zöldfa helyett elfogadott egy csokor virág is a leánynak.⁸³ Felvidéken ez a hagyomány még mind a mai napig jelen van. A lányok izgatottan várják, hogy a fiúk májusfát hozzanak nekik. A falumban a fiúk este összegyűlnek, s együtt mennek fát vágni. Szép nagy zöldágakat hoznak, amelyeket feldíszítenek színes szalagokkal. Késő este a májusfát a kerítésre rögzítik. Másnap a lányok boldogan látják a színekben pompázó májusfájukat.

Karácsonykor előadott karácsonyi játék is egyre jobban divatosabbá vált nem csak a falvakban, de a városokban is. Ebben az előadásban Jézus Krisztus születését mutatják be. A történetet gyakran gyerekek játsszák el. Ez a szokás sokszor hanyatlóban van, majd újra a

⁷⁹ VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (29. oldal)

⁸⁰ Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (29. oldal)

⁸¹ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Naptári ünnepek, népi színjátszás*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983 (96. oldal)

⁸² Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (51. oldal, 52. oldal)

Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (16. oldal, 108. oldal)

Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (43. oldal)

⁸³ Vö. RÉSZ ENSEL Sándor, *Magyarországi népszokások*, Budapest, Hermit Könyvkiadó Bt., 2011 (203. oldal)

felszínre tör.⁸⁴ Az én időmben ez a szokás jelen volt, alsó tagozaton az iskola felkészítette a tanulókat az előadásra, amelyet a tanintézményben adtunk elő, esetleg az erre kijelölt helyen.

Közkedvelt hagyomány a mikulás a gyermekek körében. A mikulásjárás eredetileg diákhagyomány volt. A Mikulás eredetileg szlovák eredetű név, amely a Miklós névnek felel meg. A gyermekek ablakba helyezett cipőikbe, melynek ugye tisztának kell lennie, cukorkákat, édességeket tesz. Az iskolákban, a házakban elvárt szokás, hogy a Mikulásnak a gyerekek énekelnek, szavalnak. A rossz gyermekeknek a Krampusz vesszőt adott, illetve megvesszőzte őket, amely egy késői találmánya a pedagógiának. A vesszőzésben egészség rejlik, tehát erőssé tesz bennünket.⁸⁵

A mikulásjárás felvidéken a mai napig élő hagyomány. A gyerekek csillogó szemekkel várják a Mikulást, akitől egy táskában szép, s jó dolgokat kapnak. Mikulásnak általában a helyi oktatási intézményekben az erre kijelölt ember öltözik be (férfi pedagógus), az anyuka és az ördög felsőbb évfolyamos tanulók szoktak lenni, akik a Mikulást kísérve meglátogatják az alsó tagozaton lévő osztályokat. A Mikulás az ajándékért karácsonyi verseket kér cserébe, illetve megkérdezi a gyerekektől, hogy ki hogyan viselkedett ebben az évben, s hogy ki érdemel virgácsot.

A karácsony a kereszténység legnagyobb ünnepéhez tartozik, amely már a 4. század óta fennmaradt hagyományokhoz tartozik. Ezen a napon ünnepeljük Jézus Krisztus születését, amely minden gyermek közkedvelt ünnepe.⁸⁶

Régen karácsonykor babot, borsót, tököt, mákos tésztát ettek, mindenből csak egy keveset, illetve almát, diót is tettek az asztalra, mely a népszokás szerint egészséget hozott a családra. Újonnan most halat, káposztalevest, töltött káposztát eszünk, és abból nem keveset. Régen tiszteletben tartották a böjtöt, ma már nem.⁸⁷

A karácsonyfaállítás szokása csak a 19. századtól honosodott meg. Régen almával, pattogatott kukoricával, dióval, mézeskaláccsal, házi süteményekkel, szaloncukorral díszítették

⁸⁴ Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (100. oldal)

⁸⁵ Vö. VEREBÉLYI Kincső, *Minden napok, jeles napok: Hétköznapi és ünnepek a népszokások tükrében*, Budapest, Timp, 2005 (156. oldal, 157. oldal)

TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (172–174. oldal)

⁸⁶ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (225. oldal)

Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (100. oldal)

⁸⁷ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (227. oldal)

fel. Ma már az aranyalmák, üvegdíszek, színes izzókkal teszik varázslatossá a fát. Még ma is szokás, hogy a gyermekeknek azt mondják, hogy a Jézuska hozza az ajándékokat a fa alá.⁸⁸

Karácsonykor szokás volt még kántálni. A kántálók házról házra járva énekeltek, amelyek köszöntőket, jókívánságokat tartalmaz.⁸⁹ Ma ez a szokás már ritka, esetleg némelyik faluban maradt fenn a szokása. Az én falumban a tisztelendő úr kíséretével még máig élő szokás.

Szlovákiában, Nagykaposon karácsonyi előadásokat szoktak tartani a diákok. Az előadásra pedagógusok, szülők és tanulók vannak meghívva. Középiskolások általában önálló koreográfiával készülnek karácsonyi színekbe öltözve, kisebb diákoknál a pedagógusok segítségével adják elő az előadásokat.

Ma már a karácsony inkább csak az ajándékokról szól, s nem az együtt töltött időről, a szeretetről, a meghittségről. *Nagy Olga: Asszonyok könyve* című művében nagyon szép történetet olvastam, amely leírja a régi és a mai világban jelen lévő karácsonyt, hogy nem csak a szokások, hagyományok változtak az évek során, hanem az ember hozzáállása is ezekhez a „különleges” napokhoz.⁹⁰

⁸⁸ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (231. oldal)

Vö. DÖMÖTÖR Tekla, *Régi és mai magyar népszokások*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1986 (100. oldal)

⁸⁹ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (185. oldal)

⁹⁰ Vö. NAGY Olga, *Asszonyok könyve*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1988 (78–83. oldal)

5. A magyar identitás jelenléte a határon túli (felvidéki) magyartanítási nyelvű iskolában

1. *A hagyományőrzés fontossága a gyermek életében*

Célunk, hogy a gyermek életében kialakuljon a nemzeti azonosságtudat, amelyet a helyi tananyag megismertetésével, kutatással, gyűjtőmunkával, a gyermek természeti és társadalmi környezet megismerésével érünk el. A népszokásokkal történő ismerkedés bővíti a gyermekek kultúrtörténeti ismereteit. Olyan tanulói magatartást idéz elő, mely majd a későbbiekben, a felnőtté válásban fontos szerepet tölt be.⁹¹

Oktatói, nevelői célok

Fontos, hogy a gyermekekben tudatosuljon, hogy a nemzedéken át történő hagyományőrzésnek közösségépítő célja van, illetve segít kiigazodni a jelenben is. A gyerekekben fejleszteni kell a közösségi, az egyéni tevékenységeket, amelyek összekötik a tájjal, a szülőfölddel.⁹²

A néprajz pozitív hatással van arra is, hogy a gyermekek közelebb kerüljenek a természethez, a társadalomhoz, pontosabban mondva, hogy pozitív képet alakítson ki bennük ezzel kapcsolatosan. Segíti őket a társadalomba való beilleszkedésükbe, fejleszti az értelmi, érzelmi, etikai, esztétikai fejlődésüket.⁹³

A tananyagnak egymásra kell épülnie, melynek figyelembe kell venniük a gyermek korosztályát, és annak megfelelően kell bővíteniük azt. Tartalmaznia kell a lakóhely szerinti tájegység szokásait. Eredeti anyagon, tudományosan rendszerezett irodalmon kell alapulnia a tananyagnak.⁹⁴

⁹¹ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

⁹² Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

⁹³ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

⁹⁴ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

A pedagógusoknak törekedniük kell arra, hogy kiválóan megismerjék a helyi hagyományokat, más tájak hagyományait, hogy a lehető legjobb és legpontosabb ismeretet biztosítsa a jövő generációjának, és, hogy segítse tudásával a tökéletes tanterv elkészítését.⁹⁵

Magyar identitás megnyilvánulása a pedagógiai programban

A pedagógusoknak a tananyag összeállításában figyelembe kell venni, hogy melyek azok a hagyományok melyek közel állnak a gyermekek életéhez, illetve a bennük betöltött szerepüket is. A hagyományok, szokások tanításának fő célja, hogy a gyerekekben tudatosuljon a hétköznapi és ünnepnapok váltakozása, azonosuljanak a hagyományos ünneplésekkel, ismerjék meg a jókívánságokat, a köszöntőket, a dramatikus játékokat.

Fontos, hogy a pedagógus hiteles hagyományt adjon át, mindeközben figyelembe kell vennie a tanulók korosztályát, nemét.⁹⁶

Az Erdélyi János Általános Iskola pedagógiai programjában, ahol a kutatásomat végeztem, jelen van a magyar identitás, amely szépen hónapokra van feldolgozva különböző programok, események keretében. Most egy pár fontosat kiemelnék: Szeptember 30-án a magyar népi dalok napját ünneplik, októberben az 1956-os forradalomra emlékeznek meg, január 22-én a magyar kultúra napját tartják, március 15-én az 1848/1849-es forradalmat elevenítik fel, április 1-jén Erdélyi János magyar íróra, költőre emlékeznek. Természetesen nem csak ennyi hagyomány és szokás van feltüntetve, én a fontosabbakat emeltem ki.

Magyar identitás jelenléte az Erdélyi János iskolában

Kutatásomban azért is választottam az Erdélyi János Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolát, mivel kiskoromban én is ebben az iskolában sajátítottam el a tudás fontos elemeit.

Az iskola Nagykapos városában található. Az Erdélyi János Alapiskola két külön álló épületből áll, azonban egy iskolaként üzemel. Az első épületbe a 1–5. osztályos tanulók járnak, és a második épületbe pedig a felsőbb osztályos tanulók. Az 1950-es években kezdődött el a tanítás az iskolában, amelyben a tanulóknak 9 osztályt kell teljesíteniük.

⁹⁵ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (279. oldal)

⁹⁶ Vö. TÁTRAI Zsuzsanna–KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Budapest, Mezőgazda Kiadó, 1997 (280. oldal)

Utolsó látogatásom óta, amely 2 évvel ezelőtt volt, rengeteget változott az épület belső tere. Sokkal barátságosabbak a folyosók, a tantermek is. Amikor beléptem csak ámultam, hogy a falak mennyire gyönyörűen ki vannak festve a gyerekek kedvenc mesekaraktereivel, pl. Süsü a sárkány, A nagy hó-hó-hó horgász, Pom pom meséi. Nem csak mesekarakterekkel vannak a falak díszítve, de más motívumok is, pl. könyvek, növények is megtalálhatók. A falak vidám, színes tapétákkal vannak díszítve, mely feldobja a folyosók hangulatát, az itt található ablak dekorációk az évszaknak megfelelően díszítik az épületet, továbbá a faliújságokon a gyerekek munkáival is találkozhatunk. A tantermekben a faliújságokon számos magyar író, költő verseivel találkozhatunk, népmesei szereplőkkel. A pedagógusok nagyon sok munkát fordítanak arra, hogy az iskola külső és belső része egyaránt szép legyen.

A felsőbb évfolyamok épülete teljesen más belsőleg és külsőleg is. A folyosókon megtalálhatjuk a gyerekek alkotásait, rajzait, továbbá ismert költők verseit is, a lépcsők fokozatain fontos költők, írók nevei láthatóak, melynek háttérszíne a magyar zászlónak felel meg: piros, fehér, zöld. Ez a lépcsődíszítés kimondottan megragadta a figyelmemet és elnyerte a tetszésemet. Az iskola előtt egy nagy park található tele fával. Ide ki szoktak menni a gyerekek testnevelés órán, amely megerősíti a tanulók és környezetük közötti kapcsolatot.

Az iskolai udvar hátsó részében az elmúlt 10 évben sportpályákat alakítottak ki: futball, kosárlabda, futó, kézilabda pálya. Itt egy elkülönített részen az iskolának gyümölcsös kertje is van, amelyet a tanulók, pedagógusok és az ott dolgozók gondoznak. A gyümölcsösbe Föld napja alkalmából a tanulók a pedagógusok segítségével fát ültetnek, amely szintén pozitív kapcsolatot teremt a környezettel. Az iskola itt szervezi a gyereknapot is, illetve a sportnapokat.

Az itt tanuló gyerekek számos versenyen vesznek részt, amelyeken sikereket érnek el, amely tükrözi a pedagógusok kitartó munkáját, a gyerekek ügyességét. Egy pár verseny, amelyen részt vettek a tanulók: népmesemondó verseny, ahol a tanulók a magyar népviseletnek megfelelő öltözetben jelentek meg, Hungarikumok és helyi értékek versenyén a tanulók első díjat nyerték el, Petőfi–Tomba Országos Seregszemlén arany- és ezüstérmes helyezést is nyertek a tanulók versek és prózák mondásával.

A tanulók mesemondó délutánokat is szoktak tartani. Az iskola minden jeles napot, hagyományt fontosnak tart, amely Magyarországhoz köt bennünket. Az egyik legfontosabbakhoz tartozik március 15. Itt az 1848/49-es forradalomra emlékezünk, amelyre a tanulók már hónapokkal előtte gyakorolják az előadást. Magyar népviseletben lépnek fel, magyar zászlót tartanak a kezükben, amelyen a magyar címer is megtalálható, magyar költők,

írók verseit hangoztatják. Számunkra ez egy nagy esemény, melyet minden évben megünneplünk.

5. *Tankönyvvizsgálat*

Tankönyvek vizsgálatánál a felvidéki alapiskola magyar nyelv- és irodalom tankönyveket, munkafüzeteket vettem alapul 1–6. osztályig. Vizsgálatomban megfigyelem, hogy a felvidéki magyartanítási nyelvű alapiskola tankönyveiben milyen mértékben kapnak helyet a magyar szövegek, hogy a tankönyv írói mennyire tartották fontosnak, hogy megjelenítsék benne a magyar identitást: hagyományok, szokások, s hogy milyen elméleti, illetve gyakorlati tudást biztosítanak e téren, s ezekhez milyen feladatokat kínál a tankönyv. Figyelembe veszem a feltüntetett írókat, költőket, a tananyagokhoz feltüntetett képi forrásokat is, azonkívül kisebb mértékben a tankönyvben feltüntetett tanulók közötti szociális kompetencia fejlesztésére megjelenített szövegekre és feladatokra is irányul az érdeklődésem.

Első osztályban a magyar nyelv- és irodalom Ábécéskönyv formájában nyilvánul meg a tanórakon, amely két részből tevődik össze. A tankönyvek mindkét részében gondosan egymásra épülnek a magyar ábécé betűi, amelyet a tanulók elsajátítanak ebben az egy évben. Több alkalommal is vizsgáltam a Magyarországon kiadott tankönyveket, ezáltal egy összehasonlítást végeztem. A tankönyvben más elemek pl. feladatok, mondókák, képek találhatóak, azonban a lényege ugyan az. Tehát módszertanilag megegyeznek, ezáltal biztosítva a biztos tudást a tanulók számára. A tankönyvben rengeteg képet találunk, mely aktívan tartja a gyerekek érzékszerveit. Tudjuk, hogy ez fontos a gyerekek számára, mivel alsó tagozaton szemléltetés által tanulnak a legjobban a gyerekek, s emlékeznek a tanultakra. Környezeti szokások szempontjából a tankönyv bemutatja képek formájában, hogy az évszakok változásával mi a teendője az embereknek pl. ősszel az erdőben, a réten gombákat tudunk szedni, összegereblyézzük a lehullott faleveleket, a gyümölcsfákon termett gyümölcsöket leszedjük, és eltesszük. Ezekről a képekről a gyerekek mesélhetnek is a tankönyv leírása szerint, amely fejleszti a gyermek kreativitását, kifejező képességét, beszédbátorságát, illetve lehetősége van, hogy akár személyes élményeit is elmesélje társainak, ezáltal a szociális kompetenciát is fejlesztjük a tanulóknak, ugyanakkor megismerhetjük egyes családok szokásait, hagyományait is. Számos mondókákat, nyelvtörőket, népmeséket, népdalokat találunk a tananyagokba beiktatva, amely segít a gyerekeknek megismerni a magyar népmesékben leggyakrabban szereplő állatokat is. Hosszabb rövidebb mondókákat találunk,

egy-egy mondókát nyelvtörőként is alkalmazhatunk pl. Répa, retek, mogyoró... Olyan feladatot is nyújt a gyerekek számára a könyv, amely az előző tudásukra (óvodában szerzett) épül: Megadott képsorozat alapján kell a gyerekeknek egy népmesét feldolgozniuk pl. A kiskakas gyémánt félkrajcárja, A farkas és a három kismalac. Bármely témához kapcsolhatunk népdalokat, alkalomadtán a tankönyv is kínál számunkra pl. Kiskertemben uborka. Összességében meg vagyok elégedve az első osztályban használt tankönyvvel, amely nemcsak feleleveníti az eddig szerzett tudásukat a tanulóknak, de tovább fejleszti azokat, ezáltal erősítve bennük a nemzeti hovatartozást, másrészt segít a szocializációban a különböző megismerő, mesélő feladatok révén.

Második osztályban a magyar nyelv- és irodalom tankönyvek közé tartozik az olvasókönyv, a magyar nyelv tankönyv- és munkafüzet.

Az olvasókönyv nagyon részletgazdag. Számtalan mesét, verset, mondókát, ismeretterjesztő szöveget találunk benne, amely szintén tovább táplálja a magyar hagyományokat. A meséknek külön fejezetet is szentelnek a könyvben *A mesék birodalma* címmel. Főleg állatmesékkel és tündérmesékkel találkozunk a tankönyvben pl. A csillagszemű juhász, Az okos leány. A mesék többsége rövidített verzióban van jelen. A gyerekek már számos magyar népmesei elemekkel találkozhatnak: boszorkány, Bolond Istók, sárkány. Olvasmányajánló is van benne a nyárra: Fekete Istvántól a Vuk, és Tersánszky J. Jenőtől Misi Mókus kalandjait tünteti fel, amelyekről részletet is találunk a tankönyvben, Vuk kapcsán megemlíti a megfilmesített változatot is. A népdalok száma is megnövekedett, ide tartozik a Gerencséri utca, A juhásznak jól van dolga stb. A dalocskákhoz kották is társulnak, ezáltal a ritmusérzéküket is fejleszthetjük a tanulóknak különböző feladatokkal. Minden fejezethez kellő odafigyeléssel válogattak dalokat, meséket, mondókákat, amely kiváltképp tetszik nekem. A gyerekek megismerkednek a magyar költőkkel, írókkal: Weöres Sándor, Kányádi Sándor, Petőfi Sándor, Zelk Zoltán, József Attila. A költők életéről a tanórán ismertetőül mondhatunk egy pár fontos mozzanatot, de valamikor a tankönyv is kitér rá pl. bemutatja József Attila életét. Az *Otthon, család, szeretet* című fejezet segít a szocializációban, a gyermekek közti kapcsolat megerősítésében és fejlesztésében.

A másodikos magyar nyelv tankönyv- és munkafüzetben szintén nagy mennyiségű képet találhatunk a témának megfelelően. A magyar nyelv tankönyvben sok példát találtam arra, amikor az adott feladatok valamilyen népmesére vagy népköltészetre, versre alapszanak, pl. A békakirály című mesében pótolniuk kell a főnevek toldalékait, vagy meg kell keresni, hogy a szegény ember hogyan köszön a királynak Az irigy testvér című mesében. Ezek a feladatok tükrözik, hogy nagyon sok nyelvtani feladatot megoldhatunk játékos módszerrel is, hogy a

gyerekeknek ne legyen kényszer a tanulás. A munkafüzet felelevenít előző évben tanultakat is, amikor a tanulónak rá kell jönniük, hogy ki írta az adott regényt és, hogy mi a címe. A versekben található mondatvégi írásjelek pótlása is lehetővé teszi a tanulók ismeretbővítését a versek szempontjából, továbbá a mesékből történő megfelelő mondatok kiemelése és a szövegben történő keresés is segít a gyerekek emlékezetében tartani az adott szöveget.

3–4. osztályban megjelenő olvasókönyvek, magyar nyelv tankönyvek- és munkafüzetek már egyre jobban összpontosítanak arra, hogy a gyerekek az anyanyelvüket tudatosan és pontosan használják, amelyet írásbeli és szóbeli feladatokkal tesznek lehetővé. Felkészíti a gyerekeket az önálló gondolkodás kifejezésére, a tudásuk használatára.

3. osztályos olvasókönyv már sokkal több és hosszabb tananyagot tartalmaz, mint előző évben. Hosszabb mesék találhatóak benne, főleg állatmesékkel, csalimesékkel és tündérmesékkel találkozhatunk. Az állatmesék által a gyerekeket nemcsak közelebb hozzuk a természethez, de erkölcsi jó tanácsokkal látjuk el őket. A néphagyományok ápolására lehetőséget adnak a tankönyvben szereplő magyar népszokásokhoz, jeles napokhoz köthető olvasmányok pl. Luca napja, Farsang, Karácsony. A *Mese, mese mátká* című fejezetben tovább bővítjük a tanulók meseismereteit Benedek Elek, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor segítségével, továbbá magyar népmesék révén további magyar mesei motívumokat ismernek meg a gyerekek. A tankönyvben hiányolom a tanulók számára való idegen szavak magyarázatát, természetesen találkozhatunk az olvasmányok alján megszámozva szavakat, de nagyon keveset. A tankönyv végén jelen lévő fogalomtárban hasznos szavak magyarázatával találkozhatnak a tanulók pl. mit jelent a mese, a népdal, a népi játék, a mondóka, a csalimese stb. Olvasmányajánlásként a Micimackó és A kisfiú és az oroszlánok című regények vannak feltüntetve. Azon népmesék, mesék, amelyekről készült megfilmesített változat, azokat feltünteteti a tankönyv, mely akár a tanórán vagy akár otthon is megnézhetünk és összehasonlíthatjuk az írott változatával, ügyelve arra, hogy először a mese írott változatát olvassuk el, ezáltal a gyerekek fantáziavilágát, kreativitását fejlesztjük. A tankönyvben kifejezetten tetszik, hogy egyes közmondások, szólások meg vannak magyarázva, pl. Akinek inge, ne vegye magára!: Ha a bírálat nem vonatkozik rád, ne sértődj meg. *Együtt lenni jó* című fejezetben és a feltüntetett illemkockák segítségével fejlesztjük a tanulók közti kommunikációs kapcsolatot, megerősítjük az összetartozást a családban, a közösségben.

3. osztály magyar nyelv tankönyv- és munkafüzet feladatai nagymértékben épülnek mesékre, mondásokra, versekre, meseregényekre. A szófajok, a mondatfajták ismétlésénél egy meghatározott meséből kell megkeresniük a tanulónak a megfelelő szavakat, pl. igéket kell

keresni A két Lotti című regényből, főneveket a Bambi című meseregényből, a fölösleges szóismétlés elkerülése érdekében Lázár Ervin: A fába szorult féreg című meséjéből kell rokon értelmű szavakat keresni stb. A fogalmazástanítás is tündérmesékre, állatmesékre alapszik, továbbá Móra Ferenc leíró írásai segítenek a tanulóknak a leíró fogalmazás elsajátításában. A tankönyv színes illusztrációja jó hatással van a gyerekek hangulatára. A munkafüzet utolsó oldalain tanulói szókincstárat találhatunk, mely segít a szókincs bővítésében és a feladatok megoldásában. A magyar nyelv tankönyv- és munkafüzet más-más verseket, meséket tartalmaz egyes feladatokra.

4. osztályban található olvasókönyvben a gyerekek nagyon sok fontos történelmi eseményt, személyt ismerhetnek meg a magyarság múltjából a *Regélő századok* című fejezetben. A tanulók megismerkednek Árpád honalapítóval, Szent István királlyal, II. Rákóczi Ferencel, Petőfi Sándorral, az aradi vértanúkkal, akikhez rövid népmondák találhatók, pl. Mátyás király lustái. Fontos történelmi eseményekhez tartozik a honalapítás, az 1848/49-es forradalom, amelyek szintén fel van tüntetve, egyes eseményekhez népmondákat társítanak, pl. Rege a csodaszarvasról. A költők, írok életének fontosabb eseményeit is feltünteti a tankönyv. A néphagyományok, népszokások megismeréseként számos érdekességet tüntet fel a tankönyv a népi megfigyeléseken keresztül, az egyes ünnepekhez kapcsolódó népszokásokig. A népi megfigyelések segítségével a gyerekek megérthetik, hogy egyes napokhoz milyen népi hiedelem társul, amit később felhasználhatnak a mindennapi életükben. A gyerekek megismerkednek a karácsonyi, a húsvéti ünnepi körökkel és a hozzájuk kapcsolódó hagyományainkkal, népszokásainkkal: Advent, Mikulásjárás, húsvéti napok és a hozzájuk kapcsolódó szokások, pl. locsolkodás. Népi dalocskákat, népi játékokat is tartalmaz kottával megjelenítve, amelyet eljátszhatunk a gyerekekkel, pl. Hej tulipán, tulipán. A 4. osztályos olvasókönyvben érzem úgy, hogy a gyerekek ebben a könyvben találkoznak a legtöbb olyan eseménnyel, hagyománnyal, népszokással, amely a magyarság életében fontos szerepet tölt be. Ezáltal fejlesztjük a tanulóknak az értékeinket, régi szokásainkat, melyeket fontos tovább adnunk a jövő generációjának, és örömmel látom, hogy a könyv írói is fontosnak tartják ezeket. Olvasmányajánlásként Molnár Ferenc: Pált utcai fiúk, Eric Knight: Lassie hazatér, Erich Kästner: A két Lotti című olvasmányok. A tankönyvben az *Ezerarcú természet* című fejezet közelebb hozza környezetünk szeretetét a tanulókhoz, továbbá a *Szeretet-élet* című fejezetben fejleszti a szociális kompetenciát a különböző társas, páros, ismerkedős feladatokkal. A tankönyv végén található fogalomtárban azok a szavak találhatók, amelyek a 3. osztály olvasókönyvében is megtalálhatóak, egy pár új szóval kiegészítve.

A 4. osztály magyar nyelv tankönyv- és munkafüzet a 3. osztályban tanultakra épül. A fogalmazás továbbfejlesztését különböző mesékkel, versekkel, önéletrajzokkal valósítják meg, pl. jellemzésnél Mátyás király önéletrajzát kell elolvasni, képek alapján kell mesét alkotni vagy leírás alapján kell a mesének címet adni. A szófajokat, a mondatfajtákat, a mondatvégi todalékokat tovább fejlesztik ebben az évben, amely szintén versekkel, mesékkel kapcsolatos feladatokkal valósul meg, pl. József Atilla: Altató című versében kell kiírni az igéket és igekötőket, Micimackó című meseregényből ki kell írni a múlt idejű igéket, mondókából kell kiírni a számneveket. A munkafüzet végén tanulói szókincstár található. Ebben főleg kiegészítő feladatokat találhatunk, amelyek a tankönyvekben található anyagokra épülnek.

Minden olvasókönyvhöz tartozik munkafüzet, amely a tankönyvben található olvasmányokhoz kapcsolódik.

5–6. osztályban az olvasókönyveket felváltja a magyar irodalom tankönyvek. Nyelvtanhoz nem kapcsolódik munkafüzet, a nyelvtan tankönyvben vannak a feladatok a tanulók számára.

Az 5. osztályban megjelenő magyar irodalom tankönyv nagyon részlet gazdag. A borítóján is láthatjuk, hogy több figyelmet szentelnek egyes témakörökre: János Vitéz, mesék, amelyek címszavakban szerepelnek a borítón. A tankönyvben kimondottan tetszenek az illusztrált rajzok, amelyek az adott korosztálynak megfelelően, precízen vannak kidolgozva. Már a borítóján is láthatjuk, hogy ebben az évben több tanórán keresztül ismerkednek meg a számunkra fontos elbeszélő költeménnyel, a Petőfi Sándor által írt remekművel, a János Vitézzel. A tankönyv feltünteti a megfilmesített változatot is, amelyet az egész meseregény átvétele során megnézhetünk a gyerekekkel. Minden fejezet után találunk szómagyarázatot is az ismeretlen szavakra, mely segít a szókincs bővítésében, illetve a már elfeledett szavak újra használatában. Ha olyan ismeretlen szóval találkozunk a János Vitéz olvasása közben, amelyet előben be tudunk mutatni a tanórán, akkor az fokozza a tanulók tudását, érdeklődését, pl. dolmány, szűr, vagy bemutatathatjuk képi formában is kivetítve, pl. délibáb, gálya. Emlékszem, mikor alapiskolás voltam, saját készítésű könyvet kellett csinálnom a János Vitézről, melyet gondosan piros szalaggal kellett befűzni. A saját készítésű könyvben minden befejezetnek a fontosabb eseményeit kellett összefoglalni, illetve minden fejezethez le kellett rajzolni azt, ami a legjobban tetszett benne. Petőfi Sándor életéről sok mindent megtudhatnak a tanulók: főbb műveivel találkoznak, megismerkednek életével, hogy hogyan született remekműve a János Vitéz, sőt megemlíti barátságát Arany Jánossal is.

További mesékkel is találkoznak a gyerekek, az egyik legfontosabb népmesével is, a Fehérlófiaival. Ez az egyik legősibb magyar népmeséhez tartozik, amelyben rengeteg magyar népmesei elemeket találunk: boszorkány, sárkány, erdő, ló stb.

Ebben az évben már hosszabb terjedelmű mesékkel találkoznak a gyerekek, és megismerkednek a műmesével is. Találhatunk magyar író, költő tollából született meséket is, pl. Illyés Gyula: Az igazmondó juhász, Berg Judit: Rumini, de főleg külföldi írók műveivel találkozhatunk, pl. Exupéry: A kis herceg, Andersen: A rút kiskacsa. Megismerkednek a görög mitológiával is, amelyről érdekes történetet olvashatnak a tanulók. Házi olvasmánynak Lyman Frank Baum-tól az Óz a nagy varázsló című műve van feltüntetve.

Az 5. osztályban megjelenő magyar nyelv tankönyvben érzékelhető, hogy a szerkesztők még mindig segítségül hívják a feladatokhoz a mesék, versek, dalok szépségét, mely egyfajta játékos feladatvégzést biztosít a tanulóknak. Külön szerepet kapnak a közmondások, melynek nagyobb figyelmet szentelnek a tankönyvben. A hangok, magánhangzótörvények tanulásánál is meserészleteket alkalmaznak, pl. A szövegben meg kell keresniük a tanulóknak, hogy mely szavakra jellemző az összeolvadás.

Fogalmazásként a gyerekeknek mesét kell írniuk. A tanulóknak egy önállóan összeállított történetet kell alkotniuk a saját kedvenc háziállatuk bőrébe bújva: állatmese írása, illetve a János Vitéz tanultakról az képzeletükre, fantáziájukra támaszkodva. Itt beleképzelhetik magukat a főhős szerepébe is, ezáltal leírhatják gondolatait, cselekedeteinek okát. Betekintést nyerhetünk a palóc népviseletbe, amelyet képen ábrázolva megtekinthetünk a könyvben.

A 6. osztály magyar irodalom tankönyvben a tanulók újabb műveket, írókat, költőket ismerhetnek meg. Előző évben Petőfi Sándor kapott fő szerepet a tankönyvben, a 6. osztályban barátja, Arany János veszi át szerepét. Már a tankönyv borítója is elárulja, hogy mely az a mű, amely kiemelkedően szerepel a tankönyvben: Toldi. A tanulók a könyv segítségével megismerhetik Arany János főbb műveit, életének fontos mozzanatait. Toldival, a legnagyobb művével a tanulók több tanórán keresztül ismerkednek meg. Úgy, mint a János Vitézről, úgy a Toldiról is készültek remek illusztrációk a fejezeteknek megfelelően, illetve a fejezetek végén szómagyarázat és különböző feladatok várják a tanulókat. Itt is alkalmazhatjuk a szemléltetés módszerét: konkrét tárgy bemutatása vagy szemléltetés a kivetítőn keresztül. Ebben a tankönyvben is megemlítik Petőfi és Arany jó barátságát, ezért úgy gondolom, hogy ennek az információnak a megszilárdítását fontosnak tartották a tankönyv szerkesztői.

Továbbá megismerkednek a diákok a balladákkal, itt kiemelkedik Kőműves Kelemen népballadája. Mondáknál a gyerekek találkoznak Jókai Mór: Lehel kürtje és Arany János: Rege

a csodaszarvasról című művével, legendáknál fontos magyarországi szenteket emel ki a tankönyv, pl. Szent László legendája, Szent Erzsébet. Bár az aradi vértanúkkal már megismerkedtek 4. osztályban, itt újra feleleveníti a tankönyv, ezúttal bővebb információt alkalmazva és verset is feltüntet a témával kapcsolatosan: Juhász Gyula: Vértanúink. Az aradi vértanú neve képen van szemléltetve.

Család az irodalomban című fejezetben a feltüntetett versekkel, szövegekkel betekintést nyerhetünk a tanulók érzelmi világába, illetve megerősíthetjük az osztály kapcsolatát, pl. Arany János: Családi kör, Gyurkovics Tibor: Nem akarok felnőni. A tanulók saját környezetükkel való kapcsolatát, a nemzeti hovatartozást is erősíti a tankönyv a természeti versekkel, mesékkel, pl. Petőfi Sándor: Kiskunság.

Néhány tanulságos olvasmányt is tartalmaz a tankönyv, mely történelmi eseményeket dolgoz fel, továbbá hasznos tanácsokkal látja el a tanulókat. Ide tartozik Gárdonyi Géza: Egri csillagok, Szabó Magda: Abigél, amelyek megfilmesített változatát is feltüntetik.

Az 5–6. osztály irodalom tankönyvekben a fontosabb információkat zöld és sárga háttérű színnel emelik ki, a szerzők nagyon odafigyeltek az illusztrációra, minden oldalon legalább 2-3 kép található.

A 6. osztály nyelvtan tankönyvben kevés mesékre, versekre épülő feladatokat, szövegeket találtam. Már inkább sok kiegészítő, feleletválasztós, válogatós feladatok láthatóak. A főneveknél Gaál Mózes: Magyar hősök és királyok című művét tüntették fel, továbbá a pumi kutyaival is megismerkedhetnek a tanulók, amely őshonos magyar kutyaajták közé tartozik. Egy darab népmese részletet találtam még a tankönyvben.

Összességében a kutatásom során rengeteg ötletes, kreatív feladatot olvashattam a tankönyvekben, munkafüzetekben. Az írók, szerkesztők nem csak tudást biztosítanak a tanulóknak könyveik által, de megerősítik nemzeti hovatartozásukat, illetve a kapcsolatot a környezettel, a családdal, az iskolai közösséggel. A felvidéki magyar órai tankönyvekben nincsenek szlovák nyelvű szövegek, a tanulók csak magyar nyelvű szövegekkel találkoznak.

Örömmel látom, hogy a tankönyvek kiemelik a gyerekek számára fontos magyar történelmi eseményeket, személyeket, írókat, költőket, ezáltal ezek nem kerülnek feledésbe. A hagyományok, népszokások, mondások, dalok tankönyvbeli feltüntetésével tovább őrizzük kulturális örökségünket, kapcsolatot teremtünk a múlttal, tápláljuk közösségünket, mely pozitív hatással van a gyerekekre.

6. *Megfigyelések a tanórák hospitálása során*

A kutatásomban az alsóbb- és felsőbb éves diákok óráira látogattam el, ahol figyelemmel követtem a tanórákat. A megfigyelésem egyik fő célja, hogy felmérjem a gyakorló iskolában, hogy a pedagógusok a tanórákba megjelenítik vagy sem a magyar identitást, és ha igen, akkor milyen formában viszik be. Továbbá megfigyelem a gyerekek közti kapcsolatot, a pedagógusok hozzáállását, az órák menetét, az egész iskolai közösséget.

Harmadik osztályban több órát figyeltem meg, mint a felsőbb éveseknél. Első találkozásom a harmadik osztállyal pozitív hatást nyújtott számomra. Kíváncsiak voltak, hogy vajon miért is csatlakoztam én is az órákhoz, de hamar megbarátkoztak a jelenlétemmel. Tanórán mindig kaptam egy pár érdeklődő tekintetet, amelyet mosollyal viszonzottam. Szünetekben az osztályban tartózkodtam, megfigyeltem a tanulókat. Kezdetben láttam, hogy szégyenlősek voltak előttem, és nem az igazi arcukat mutatják. De ez fokozatosan változott egy pár nap múlva. Mikor már eltűnt belőlük a félelem és megbarátkoztak a jelenlétemmel, akkor már szünetekben beszélgettünk.

Tízórainkat együtt fogyasztottuk el, közben folyamatosan ismerkedtünk. Próbáltam megismerni őket, feltárni érdeklődési köreiket, illetve még az ünnepekhez fűződő hagyományaikat is megtudtam. Tulajdonképpen kevés kérdést kellett feltennem, ők meséltek magukról. Megtudtam kedvenc meséjüket, filmjüket: többen jelezték, hogy a Grimm-testvérek megfilmesített meséit nézik, illetve még Vuk is közkedvelt volt.

Érdeklődésem a hagyományörzés iránt itt is megnyilvánult. Egy kérdést fogalmaztam meg a gyerekeknek az egyik szünetben, hogy számukra melyik a legjobban kedvelt ünnep, s hogy ezen az ünnepen milyen szokások vannak jelen családon belül. Sokan választották a karácsonyt legkedveltebb ünnepnek. Kiderült, hogy ez a nap nem csak az ajándékokról szól nekik, hanem az elfogyasztott ételekről, a készülődésről is. Elmondták, hogy otthon a szüleikkel hogyan készítik a mézeskalácsot, hogyan díszítik fel a fát, hogy milyen örömmel csomagolják ki az ajándékokat. Történetük elmesélésénél láttam a szemükben a csillogást, és hogy mennyire várják ezt a szép ünnepet.

Az órarendet vizsgálva a gyerekeknek a legtöbb órájuk magyar. A heti óraszámuk szerint hét magyar: olvasás, nyelvtan, fogalmazás van. Látogatásaim során észrevettem, hogy a tanulók a magyarórák közül legjobban az olvasást szeretik, bár a nyelvtanhoz és a fogalmazáshoz is pozitívan viszonyulnak.

Ugye a hagyományörzést mindegyik órára beépíthetjük, legyen szó mondókáról, versről, olvasmányról. Olvasásórán a gyerekek olvasmányokat olvastak az őszi kapcsolatosan, Nagy

László: Dióverés című versét olvasták fel, amelyből az első négy versszakot fejből kellett megtanulniuk. Itt a tanóra első felében mozgásos gyakorlatot végeztek el, majd egy találós kérdéssel folytatódott a motiváció fenntartása. Minden olvasmány, vers során a gyerekek elmondhatták saját véleményüket, emlékeiket, amelyeket megosztottak az egész osztállyal. Nyelvtan tanításánál szótagolás során verseket kellett helyesen elszótagolni. Tantárgyi kapcsolatokat is megfigyeltem matematikaórán: egy közmondást mondott közösen az osztály egy feladat megoldására, amit meg is magyaráztak. Rajzórán a gyerekek sündisznót készítettek, a készítés során a pedagógus egy mesét olvasott fel a sünről, amelyet később megbeszéltek. Magyarórákon az internetről verset is hallgattak a gyerekek, illetve a versek, olvasmányok során bátran fejezték ki érzéseiket a témával kapcsolatosan.

Elmondhatom, hogy a pedagógusok minden tanórai tevékenységbe igyekeznek a magyar hagyományokat beépíteni, amelyeket előnyben részesítenek a szlovák hagyományokkal szemben, mivel a gyerekek magyar népmeséket olvasnak, magyar szólásokat és közmondásokat tudnak, magyar népdalokat énekelnek. Természetesen minden állam fontosnak tartja, hogy gyakorolják a nyelvét, így van ez Szlovákiában is, ezért minden iskolában kötelező szlovák nyelvet tanulni. Szlovák tanórákat is megfigyeltem, itt a gyerekek szlovákul olvastak, feladatokat oldottak meg, amit nem értettek, azt magyarul kérdezték meg és beszéltek meg.

Megfigyelésem szerint a tanulók minden órára boldogan készültek, amely a pedagógusoknak köszönhető. A versek megtanulását nem érezték tehernek, hanem szünetekben is nagy lelkesedéssel ismételték, hogy a lehető legjobban mondják fel.

A tanórai megfigyelések nem csak ötletekben gazdagítottak, hanem egyfajta rálátást biztosítottak számomra, hogy a versek, mondókák, olvasmányok a gyerekek számára ne egy unalmas, semmitmondó, üres fecsegés legyen, hanem érzelmekkel, képekkel gazdagított szöveg.